

АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези доповідей VI міжнародного
наукового семінару

м. Чернівці, 16 грудня 2022 року

Міністерство освіти і науки України
Інститут археології НАН України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
ВГО «Спілка археологів України»

VI міжнародний науковий семінар

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей

м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.

Чернівці

2022

ОРГКОМІТЕТ

Добржанський О. В., д.і.н., проф. (*голова*)
Скорейко Г. М., к.і.н., доц. (*заступник голови*)
Моця О. П., д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України
Михайлина Л. П., д.і.н., доц., ст.н.с.
Пивоваров С. В., д.і.н., проф.
Рідуш Б. Т., д.г.н., проф.
Чучко М. К., д.і.н., проф.
Возний І. П., д.і.н., проф.
Петраускас О. В., к.і.н., ст.н.с.
Кулаковська Л. В., к.і.н., ст.н.с.
Манігда О. В., к.і.н., н.с.
Ткачук Т. М., к.і.н.
Гуцал В. А., к.і.н.
Руснак О. В., к.і.н.
Прохненко І. А., к.і.н., доц.
Баюк В. Г.
Грига В. В.
Боднарюк М. І.
Романович Т. І.
Калініченко В. А., к.і.н.
Ільків М. В., к.і.н. (*секретар*)

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей VI міжнародного наукового семінару (м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.). – Чернівці: Технодрук, 2022. – 156 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини та сусідніх регіонів. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та раннього нового часу, а також історії вивчення, охорони та використання об'єктів археологічної спадщини, музеєфікації старожитностей краю. Результати досліджень представили науковці та краєзнавці з Чернівецької, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей, Києва, Вінниці, Чернігова, Ужгорода, Кам'янця-Подільського (Україна), Сянока (Польща), Сучави (Румунія), Стамбула (Туреччина), Будапешта (Угорщина).

Автори-доповідачі несуть повну відповідальність за точність наведених фактів та дотримання академічної доброчесності.

© Науково-дослідний Центр
Буковинознавства, 2022
© Автори, 2022

З М І С Т

Андроничук В. П. Нові надходження археологічних матеріалів у фонди Чернівецького обласного краєзнавчого музею	8
Акатріні В. М., Акатріні М. М. 400-річчя Хотинської битви в нумізматиці, філателії та геральдиці	9
Apraschivei С. New arguments regarding the utility of a unique prehistoric item	12
Бандрівський М. С. Чи можливим було водне сполучення між басейнами лівих приток Середнього Придністров'я і річковою системою верхів'їв Західного Бугу і Прип'яті..?.....	13
Бандрівський М. С. Про пережитки поганства на правобережжі Середнього Придністров'я до XVII–XVIII століть (за матеріалами кам'яної антропоморфної скульптури на Покутті)	15
Боднарюк М. І. Дослідження поселень трипільської культури на берегах річки Котовець (ліва притока Сірету)	18
Вамуш А. А. Язичницька символіка в жіночих головних уборах населення Буковини в епоху Середньовіччя	20
Виноградська Л. І. Оборонно-сторожові споруди на городищах і замках XIII–XV ст. на Поділлі	22
Возний І. П. Торгівля населення північної частини Буковини з Візантією та Кримом у XII–XIII ст.	25
Горбаненко С. А., Рідуш Б. Т., Ільків М. В. Депозит деталей на знаряддя для обробітку ґрунту з Чорнівки II	29
Гуцал В. А. Дослідження Чернівецького університету Ленківецького городища 1958 р.	33

Драгомирецька О. Г. Посуд трипільської культури поселення Шипинці з колекції Крайового музею – об’єкт досліджень Олега Кандиби	36
Драгомирецька О. Г., Ільків М. В. Матеріали епохи пізньої бронзи з науково-допоміжного фонду Чернівецького обласного краєзнавчого музею	39
Ignătescu S. Octavian Luchian și tezaurul monetar de la Noua Suliță	42
Ільків М. В., Михайлюк В. В., Ємчук В. В. Об’єкти археологічної спадщини на території м. Чернівці: питання кількості та локалізації	43
Ільків М. В., Шевчук Б. В. Бронзовий серп із Коновки на правобережжі Середнього Дністра	45
Калініченко В. А., Михайлина Л. П., Пивоваров С. В. Рідкісний тип ножів із слов’янських поселень райковецької культури на Буковині	48
Калініченко В. А., Пивоваров С. В., Горбаненко С. А. Тезаврації сільськогосподарських знарядь із Рідківецького археологічного комплексу VIII–X ст.: попереднє повідомлення	50
Карпо А. В. Археологічні пам’ятки в околицях с. Топорівці на Буковині	53
Кононенко О. М., Рідуш Б. Т., Поп’юк Я. А. Кам’яна індустрія з місцезнаходження пізньоплейстоценової фауни Зеленів	56
Коржик В. П. Де ж той старовинний город Хмелів?	58
Котовіч П. Н., Миська Р. Г. Захисний упор від середньовічної холодної зброї з фортеці Тустань	61

Куценяк О. Я. Колекція Трипільських пам'яток з с. Молодове та Поливанів Яр Чернівецької обл. у фондах Львівського історичного музею	62
Кушнір І. Б. Повідомлення про археологічні відкриття в україномовній пресі Буковини 20-30-х років ХХ ст.	64
Легета В. П. Відображення археологічних досліджень Цецинського городища у матеріалах ДАЧО	66
Манігда О. В., Короленко Я. Л., Калініченко В. А. Вістря стріл давньоруського часу із зібрання Вінницького обласного краєзнавчого музею	68
Мордовін М. В., Прохненко І. А. Товарна суконна пломба міста Циттау з с. Строїнці Новоселицького р-ну Чернівецької обл.	71
Niculică V. P. Archaeological discoveries in the area of the city of Siret at the end of the 19th century. The contributions of Josef von Gutter and Victor Prelicz	73
Парацій В. М. Замчище в с. Денисів (у контексті археологічного вивчення Ярослава Пастернака)	76
Парацій В. М. Археологічні артефакти з фондів Бережанського краєзнавчого музею: металеве тесло періоду Київської Русі	79
Петегирич В. М. Ріки в історії та археології княжої доби Прикарпаття і Волині	81
Петраускас О. В. Горизонт знахідок 5 століття з Комарова та Бузовиці-1 (про етнокультурну ситуацію в лісостепу між Прутом та Дністром)	85
Пивоваров С. В. Наслідування гюлістанським дирхемам Джанібєка із городища в Зеленій Липі	87
Пивоваров С. В., Грига В. В., Кузик О. П., Калініченко В. А. Дослідження Чорнівського городища у 2019 р.	91

Пивоваров С. В., Калініченко В. А. Скроневе кільце з ажурним плетивом з Чорнівського городища першої половини XIII ст.	94
Преступенко Ю. В. Пам'яткоохоронна діяльність Чернівецького обласного центру з питань культурної спадщини у 2022 році	96
Прохненко К. І. Особливості написання наукових праць на археологічну тематику в сучасному інформативному просторі	99
Прохненко О. Ф., Жиленко М. А. Металеві накладки та застібки книг з замків Закарпаття	101
Рідуш Б. Т. Новий погляд на датування мустьєрського шару палеолітичної стоянки Молодове I	104
Романович Т. І., Панчук А. Г. Рухомий матеріал нового часу з центральної частини м. Чернівці	106
Ротар О. В., Арслан Т. Я., Ільків М. В. Металева посудина-імбрик з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею	109
Рубанець М. В. Каменотесання у Дорошівцях: витоки і традиції	111
Рубанець М. В., Ільків М. В. Керамічні люльки із сіл Привороки та Ставчани на Буковині	117
Руснак О. В., Ротар О. В. Табличка «Взаємне земське страхування Бессарабської губернії» з Хотина	121
Сандуляк В. О. Цем'янкові розчини в муруваннях Хотинського замку	123
Скорейко Г. М. Технології використання археологічних старожитностей на уроках історії.....	126

Терський С. В., Демський Н. В., Куценяк О. Я. Нова знахідка бронзового ножа гальштатської доби «з полум'яподібною спинкою» в околицях с. Словіти на Львівщині	129
Томенчук Б. П. До питання про архітектурно-просторову організацію розпланування давньоруських городищ Галицько-Буковинського Прикарпаття	130
Федорук А. В., Боднарюк М. І. Тактика «малої війни» на Буковині у період використання готичного обладунку в Європі	134
Черненко О. Є., Луценко Р. М. Дослідження археологічного комплексу у с. Малий Листвен на Чернігівщині	137
Чобан Р. Д. Городище у селі Вербовець Косівського району.....	141
Чучко М. К. Православні муровані храми міжвоєнних Чернівців як об'єкти історико-архітектурної спадщини румунського періоду	143
Шкурідін О. М. Східнослов'янське городище-фортеця поблизу с. Грозинці: п'ять століть історії	147
Яковишина Я. М. Трипільське поселення Рестев (Дністрівка) в урочищі Дністровські Ярки на Буковині	149
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ	151

думка», присутнім розповіла гостя – кандидат філологічних наук, доцент філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (далі – ЧНУ) Лариса Маркуляк-Бережан. Продовжив знайомство з діяльністю Олега Ольжича голова товариства «Український Народний Дім» у Чернівцях Володимир Старик, який, зокрема, зазначив, що попри політичну боротьбу, надзвичайно цінною для Буковини є наукова діяльність Олега Кандиби-археолога, а саме його праця «Шипинці. Мистецтво і знаряддя неолітичного селища». Саме ця робота, завдяки зусиллям науковців, була перекладена з німецької мови та видана в Чернівцях у 2004 р. Безпосередньо про пошукову роботу та підготовку праці до друку розповів доктор географічних наук, професор ЧНУ Богдан Рідуш. Долучилися до заходу працівники наукової бібліотеки ЧНУ Марія Косташ і Тетяна Мурашевич, які підготували виставку раритетних видань Олега Ольжича, зокрема з архіву Аркадія Жуковського, та публікації у періодиці. Марія Косташ представила присутнім рідкісні видання й зробила огляд сучасних книг, надрукованих в Україні. Гість заходу – краєзнавець, засновник комплексу «Буковинська Троя», організатор щорічного наукового семінару «Вогонь Трипілья» Володимир Воронюк розповів, що надихає його так віддано популяризувати давню культуру мальованої кераміки, відкриту ще наприкінці XIX ст. у Шипинцях. З-поміж нових надходжень також було представлено зразки антропоморфної пластики з поселення Мошанець, про які розповів місцевий краєзнавець Борис Шевчук. Для зацікавлених постаттю О. Кандиби у ЧОКМ також було представлено пересувну виставку «Господь багатий нас благословив...» (До 115-ї річниці з дня народження українського поета, політичного діяча, очільника ОУН, археолога Олега Ольжича (Олега Олександровича Кандиби).

Збірка керамічного посуду трипільської культури шипинецького поселення з Крайового музею в Чернівцях (зараз – фонди ЧОКМ), є перспективним об'єктом для подальших наукових студій.

*Оксана Драгомирецька (Чернівці),
Микола Ільків (Чернівці)*

МАТЕРІАЛИ ЕПОХИ ПІЗНЬОЇ БРОНЗИ З НАУКОВО-ДОПОМІЖНОГО ФОНДУ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Під час опрацювання археологічних матеріалів з науково-допоміжного фонду ЧОКМ у 2022 р. було ідентифіковано 6 колекцій фрагментів ліпного керамічного посуду з низки пунктів області, які датуються епохою пізньої бронзи. Більшість із них

походять, як можна припустити, із розвідок Б. О. Тимошука 60-70-х років минулого століття як підйомний матеріал. За наявності найменування назви урочища з місцезнаходженням є підстави співставляти його з відомими в літературі археологічними пам'ятками / об'єктами.

Топорівці (Новоселицький р-н). Колекція складається з 10 фрагментів: 1 – вінця; 9 – бокові стінки. Вінця на одному фрагменті округло виконані, потовщені й відхилені назовні (рис. 1: 9). На одному фрагменті простежується нігтеве вдавлення. Кераміка ліпна, з неоднорідним кольором поверхні – від оранжевого до сіро-бурого, на зломі – темних відтінків. Глиняне тісто грудкувате, у трьох фрагментах містить значну домішку товчених зерен кварцової жорстви. Датуються добою пізньої бронзи й відносяться до культури Ноа (XV–XII ст. до н.е.).

Щербинці, уроч. Турецька Криниця (Новоселицький р-н). Колекція складається з 18 фрагментів: 4 – вінця; 13 – бокові стінки, 1 – денце. Край вінець округлий, злегка потовщений і відхилений назовні; на 3 фрагментах під вінцями нанесено горизонтальний ряд округлих наколів (рис. 1: 1-3); на 1 – горизонтальний валик з нігтевим удавленням (рис. 1: 3). Гладкі валики зі слідами наколів вище присутні також на 3 боковинках посудин (рис. 1: 4-6). Кераміка ліпна, з неоднорідним кольором поверхні – від оранжевого до сіро-бурого, на зломі – темних відтінків. Глиняне тісто грудкувате, містить домішку товчених зерен кварцової жорстви. На 2 фрагментах простежуються слабкі сліди лискування поверхні. Серед форм розпізнаються банкоподібні горщики. Датуються добою пізньої бронзи й відносяться до культури Ноа.

Сокиряни, уроч. Сад «Дружба». Колекція складається з 4 фрагментів (бокові стінки). На одному фрагменті присутній гладкий відтягнутий горизонтальний валик (рис. 1: 10), ще на одному – горизонтальний наліпний валик, розчленований косими вдавленнями (імітація перевитої мотузки). Кераміка ліпна, з неоднорідним кольором поверхні – від оранжевого до сіро-бурого. Глиняне тісто грудкувате, містить домішку шамоту чи товчених зерен кварцової жорстви. За морфологічними ознаками та складом характерні для доби пізньої бронзи – початку епохи раннього заліза.

Чернівці, Рогізна-II, уроч. Очерет. Колекція складається з 3 фрагментів: 1 – вінця, 2 – бокові стінки. Вінця вертикально підняті, з округлим оформленням краю, ледь відхилені та потовщені назовні, зі слабо виділеною шийкою (рис. 1: 11). Бокові частини посудин товстостінні (до 1,5 см). Колір поверхні – неоднорідний, оранжево-бурого відтінку. На зломі – темний або яскраво-оранжевий. Глиняне тісто грудкувате, з домішкою шамоту. Відноситься до голіградської культури (XII–VII ст. до н.е.).

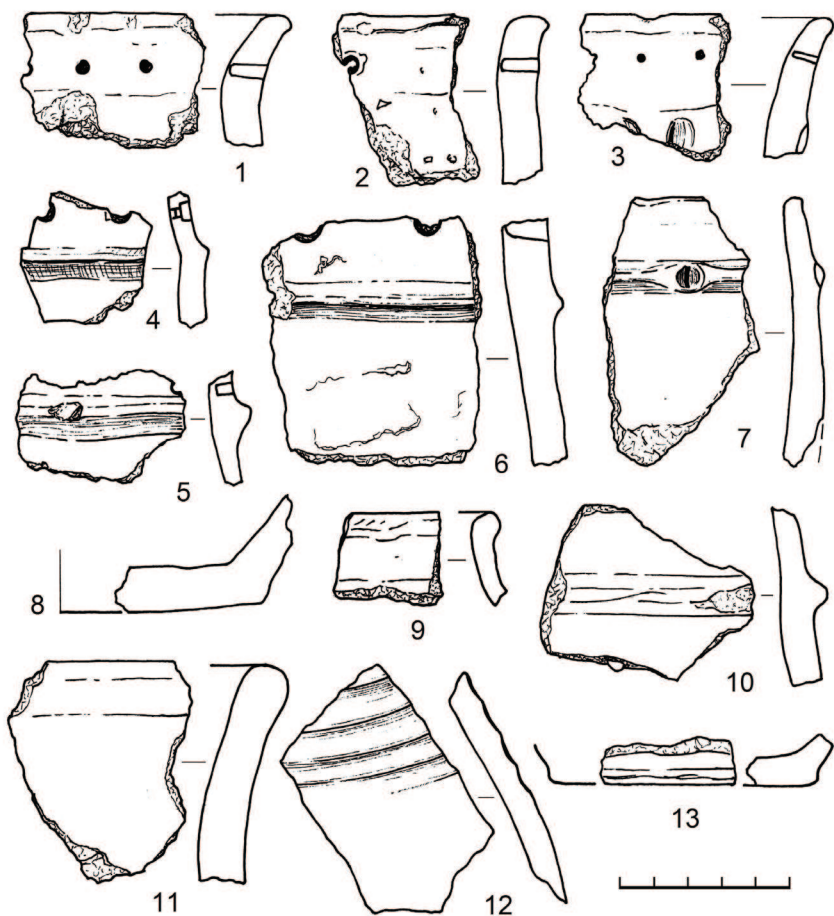

Рис. 1. Фрагменти керамічного посуду епохи пізньої бронзи:
 1-8 – Щербинці, уроч. Турецька Криниця; 9 – Топорівці;
 10 – Сокиряни, уроч. Сад «Дружба»; 11 – Чернівці,
 Рогізна-II, уроч. Очерет; 12, 13 – Ревне, уроч. Сповзь.

Берегомет, уроч. Ішків (Кіцманський р-н). Колекція складається з 6 фрагментів (бокові стінки). На трьох фрагментах одна із площин чорного кольору, проліскована; інша сторона – бурого кольору; злом – темний, неоднорідний. Три інші фрагменти характеризуються бурим кольором обох площин. Глиняне тісто грудкувате, з домішкою шамоту. Попередньо віднесено до голіградської культури.

Ревне, уроч. Сповзь (Кіцманський р-н). Колекція складається з 10 фрагментів: 9 – бокові стінки; 1 – денце. На шести фрагментах одна із площин чорного кольору, пролискована; інша сторона – оранжевого чи бурого кольору; злом – темний, неоднорідний. На двох фрагментах на чорній лощеній поверхні простежуються вузькі канелюри, нанесені в т.ч. на плічка посудини у вигляді гірлянд (рис. 1: 12). Глиняне тісто грудкувате, з домішкою шамоту. Відносяться до голіградської культури.

Опрацьовані колекції доповнюють асортимент керамічного посуду й археологічну карту регіону епохи пізньої бронзи.

Sorin Ignătescu (Suceava)

OCTAVIAN LUCHIAN ȘI TEZAURUL MONETAR DE LA NOUA SULIȚĂ

Octavian Luchian s-a născut la Probota, unde a urmat și clasele primare, avându-l ca învățător pe tatăl său, Ion Luchian. Din anul 1915 a urmat clasele gimnaziale și liceale la Fălticeni și Iași. În anii de gimnaziu și liceu, mai ales în perioada 1916-1918, când școlile au fost închise din cauza războiului, tânărul s-a dedicat, alături de fratele său, Ionel, realizării unui mic muzeu în localitatea natală. În 1924, cei doi tineri, deveniți studenți la Școala Politehnică din Timișoara, au donat colecția lor, pentru a nu se pierde, Muzeului Fălticenilor.

Cu toate acestea, pasiunea pentru trecut a lui Octavian Luchian nu s-a stins, tânărul, devenit inginer la Căile Ferate Române, dedicându-se în timpul liber colecționării monedelor. În funcție de nevoile instituției în cadrul căreia activa, acesta a lucrat până la Al Doilea Război Mondial la Chișinău, Brașov și Craiova, pentru ca, în anul 1941, să fie repartizat la Cernăuți. În acest fel, Octavian Luchian a devenit, pentru o scurtă vreme, unul dintre cercetătorii trecutului Bucovinei.

Aflat deci la Cernăuți, inginerul a achiziționat dela un particular 6 monede de argint emise în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, care făcuseră parte dintr-un tezaur de peste 200 de piese descoperit la Noua Suliță în 1894. Monedele au fost, de altfel, publicate de autor în 1942 în *Cronica Numismatică și Arheologică*, articolul reprezentând, de fapt, debutul istoriografic al lui Octavian Luchian.

O scrisoare trimisă lui Vasile Ciurea pe data de 12 decembrie 1942 confirmă datele publicate în scurtul material publicat în acel an și lămurește contextul în care autorul a intrat în posesia monedelor. Mai mult, aflăm dimensiunile preocupărilor lui Octavian Luchian în domeniul numismaticii, colecția sa numărând la acel moment circa 2500 de piese.